

Светозар Кољевић

О МАЛОВИЋЕВОМ ЈЕДРУ НАДЕ

Шта да кажемо о роману, објављеном 2014. године, чији мото гласи: „Наша перспектива је у нашој ретроспективи“¹ У први мах би човек, дакако, не без разлога, помислио да је ту реч о нашој садашњости, о „бесудној земљи“² у „бесудном свету“ неоглобализма, економског терора, ухођења и прислушкивања масовних размера, корупције и безочне разударености у личном животу, о данашњој стварности у којој би нам једино „једру наде“ била прошлост у којој су људи били бар понекад надахнути неким често неостваривим, опасним, али часним идеалима. Међутим, ово дело је, како нам писац каже у поднаслову на корицама, „роман о најпознатијем дезену на свету“ – о плаво-белим морнарским мајицама које је као свестки хит *casual* моде, као „свевременски *trade-mark*“ (88), производио у Барију с великим финансијским успехом Никола Смекија, потомак древне пераштанске породице, који је, надахнут завичајном носталгијом, решио да премести тај свој производни погон у Пераст.

¹ Тај мото је реч Милоша Милошевића (1920–2012), „адмирала Бокељске морнарице, 13 вјекова старе организације Заливских помораца“. Видети Nikola Malović, *Jedro nade*, Laguna, Beograd, 2014, str. 13. Милош Милошевић се узгред помиње и у овом роману на стр. 143. – У даљим наводима из овог романа бројеви страница дати су у основном тексту у заградама.

² Овако назива Црну Гору поп Андрија у *Лажном цару Шћепану Малом*. Видети Петар II Петровић Његош, *Шћепан Мали – Проза – Преводи*, редакциони одбор Н. Банашевић и др., текст *Шћепана Малога* приредио и објашњења написао Михаило Стевановић, текст *Прозе и Преводи* приредио белешке и објашњења написао Радован Лалић, Целокупна дела Петра II Петровића Његоша, Седмо издање, Књига четврта, Просвета, Београд, 1980, стр. 165 (IV, 727 – дејствије четврто, стих 727).

Првобитна замисао израде мајица по „Смекија стандарду“ („Smecchia standard“, 89) стасала је на историјској подлози: „морнари на обје стране у кланици код Трафалгара, 1805. године, у одсудној бици између британске и француске морнарице“ (88) имали су „идентичну морнарску ношњу“ (88). „Први пут у историји, обје су стране одјећом већ сасвим наликовале једна другој“ (88–89), али су, „по несрећи“ биле „подијељене језиком, вјером и нитима којима су их одозго до међусобног истребљења повлачили њихови европски суверени“ (89). Али *Једро наде* је, између осталог, и роман у коме се у фрагментаризацији његове радње живописно и противречно огледају суштинска обележја људског рода на подлози јединствених и драматичних лепота бококоторског залива. Приликом првог сусрета Николе Смекија с градоначелницом, „потештатицом“, она га упозорава да је „важно“ да зна, због посла који је пред њима, да је она „проститутка“, те да управо – у том својству? – мора да се спреми да прими „заливског Предсједника“ (24). Нема сумње да је градоначелница искрена колико и пословно предузимљива жена, па није ни чудо што су све Пераштанке листом за њу: „Називају је курвом, зли језици, али то је наша жена, стара Пераштанка, прастира! Прве је већ године обновила општинску самосталност и вратила у Град неколико хиљада потомака“ (50). Па и један од староседелаца, Криле Криловић, подразумева да је курверај неизбежан у политици: „Марија Змајевић је, као што знамо, курва“, али се залаже за самосталност у време кад се демократија прокурвала, па о „истини нерадо говори“ (163), кад је тај наводно демократски „систем почео себе да брани и намеће силом, тежећи притом да прерасте у демократску монархију – највиши облик негативне политичке еволуције“ (163), у којој ће коначно „Уједињене земље“ (163) одузети суверенитет државама под својом влашћу. У том процесу сву политичку власт ће преузети хомосексуалци или лезбејке, занимљиви али неплодни – као и политика која од памтивека не може ништа да измени у суштини сурове историје људског рода и његових залудно племенитих снова.

Као одбрана Пераста од терористичког „демократског“ глобализма, оличеног и у суседном Котору, овај роман одзвања као вапај за самосталношћу који се дозива са свеколиком поморском историјом града. „С планином иза леђа, нешто винограда и коза по плодним висинским каскадама“, Пераст није ни имао другог избора него да шаље своје синове у поморце: „да буду *mozzi* – мали од палубе, па морнари, па официри, па капетани, бродовласници, уједно и мецене, но све вријеме – и ратници“ (26). „Бродоградилиште ту постоји од 1336, а поморство од времена [...] прастановника за које се зна да су по пећинама јели шкољке, а по мору да су му уз обале пловили у издубљеним боровим деблима“ (26). Двадесет другог јуна 1624. све жене су полетеле са оба-

ле уз стрма степеништа, јер се „у тај час, изненада!, пред Градом без мушких глава!, појавило тринаест! алжирских и туниских галија! 2.000! обрезаних, Боже, пирата!“ (43). Старци су поклани, жене по пиратском реду силоване („прво ћерка, па жена“), све злато и сребро, „равно 100.000 дуката“ однесено, у ропство је „од укупно 650 одведено 450 душа“: „све су биле биране; или осјемењене, или сјеменитељне, или за коју годину пуне“ (43). Момчићи од дванаестак година сместа су почели да рибају „палубе на једрењацима“ и као мали од палубе стичу с пиратима прва поморска искуства. „Каква год, Венеција је искрено забринута“ због тих будућих помораца који одлично познају њене терене, па сматра да се не би смело дозволити „стварање супер-пирата“ (44). „Пераштани продају што имају“ (44), све сем једрењака: „Бог и они откупљују своју крв“ – „у последњи трен и срећом још увек хришћанску“ (44).

Али по данашњем Перасту на све стране су се размилели савремени туристи „који не знају ни гдје су данас ручали“, који „само брзо настоје да обиђу све“, „дуж богзна чијим ауторством прописане руте“, иако је „свежа [...] напросто премного. Чак и у маленом Перасту“ (37). Неки долазе и „пловећим крузером“ *Costa misteria*, који изгледа као „туристичка пловећа планина“, осветљена „бљештавије од Котора“, „пловећи Град у мимоходу“, „пловило скупље од све овдашње традиције“, које је „засјенило мореуз Вериге и оба наспрамна рта“ (120). С карактеристичним неоглобалистичким порукама: „Ми допловисмо до вас, а ви, трице историјске? Ловите плаве рибе сарделе? Примитивно, као и прије хиљаду година.“ „А желите да имате у власништву ове јединствене обале? Цивилизацијски ретард. Мрш!“ (120).

С друге стране, емотивни живот Николе Смекија у Перасту процветава од тренутка кад угледа младу лепотицу Марију Висковић како се ди на једном степенику и лакира нокте на ногама: њих обоје се сместа еротски и чулно буде у вечни сан људског рода. Његова „Пенелопа“ му од првог дана шаље чезнутљиве електронске поруке, кратке као да су „у боци“ (90): „Мислиш ли на мене? М.“; а у истом духу и он одговара: „(!) Н.“ (90). Затим следи излет у чамцу, до малог залива са смоквом чији плодови и лишће чине хладовину, пољубац „у длан којим сам је помиловао по образу“ (133), слутња да „љубав не познаје обале него претпоставља пространства“ (133), па провала чулног уживања у дубинама, у плићаку, у чамцу, у заједничком животу у палати Смекија, на излету бициклима по цичи зими до Херцег Новог. Еротски заноси стапају се на том излету с лепотама видика; а на Турском рту Марија ће почети да вришти од избезумљености. „До те се мјере с доминантним погледом на цркве по Перасту, палате и улице, могао да опази надреалан призор: хиљадуметарске планине јединог средоземног фјорда огледале су се у огледалу од леда“ (206). А пред појавом брода на пучи-

ни где није било леда, на Маријином лицу се види „да управо живи тренутке једног од најлепших путовања у животу!“ (222).

Понека сметња на везама, као што је Смекијева помисао да је „усахнуо број телефонских позива“ (222) откако је дошао у Пераст, повремена вибрација његовог свезнајућег мобилног телефона међу „палмама и магнолијама“ (223) само их подсећају да су у неком другом свету. Па и кад му Марија стави „руке око врата“, он ће у први мах рећи „Ако сад почнемо да се љубимо, никад нећемо престати. И нећемо се за дана вратити у Пераст...“, да би нам одмах напоменуо: „и онда смо се љубили. И смијали“ (221). У том знаку одзвања и Маријина реч: „Мислим да сам сабрала све данашње љепоте“ (223). У исти мах чудан низ слика локалне еротске свакодневице лебди још необичније кад се суочимо са заносом једног постаријег политичког функционера који милује петнастогодишњег малишана, голог ко од мајке рођеног, по бутинама и још понегде (125–127). А поред тога ту су и слике тинејџерског онанисања (146); као и егзибиција хетеросексуалаца (151). Управо у том знаку сусрета тривијалне колико и узвишене садашњости заправо и живи раскошна реч овог географског, политичког, историјског, савременог и љубавног романа о разним застарелим стварима и појавама, који нас опомиње да је наша „перспектива у ретроспективи“: И да је залуд бежати.

А та прича о ономе што предстоји заокружује се као тријумф глобализма у непосредној будућности, у којој су тајкуни и мафијашки власници целих области, у којој је свет подељен на свемоћни Запад и угрожени Исток. У том свету непрестано се воде локални ратови, а техника прислушкивања и посматрања далеко је усавршенија од данашње, захваљујући сексуалном демократизму и програму *Google*, који све види, чује и рапортира. Тако ова прича израња из прошлости у будућност као низ слика изопачених, потпуно испражњених или прорачунатих личних односа, који се називују већ у нашем, савременом свету да би се ускоро нашли на окупу у још много живописнијим облицима. А тај процес је наводно почео као велика подвала још 11. септембра „режираном намештаљком“ (272), „највећом од свих обмана“, „када су у два облакодера њујоршког Свјетског трговинског центра ударила два путничка авиона“ (276). У роману се изричито не каже ко је и зашто режирао ту „намјештаљку“, можда стога што се она јасно подразумева, а можда и зато што не одзвања историјски убедљиво, па би тако довела у питање и један од крупних исказа главног јунака. У сваком случају, рушење Светског трговинског центра омогућило је у књизи *Једно наде* увођење глобалне страховладе мера безбедности, наводно у борби против тероризма светских размера. Тако се у овом роману добровољци тзв. мировних снага Уједињених земаља пребацују у Тексас да би се обрачунали с

„унутрашњим терористима“ (!), а обе „Америке“ постају „пуне концентрационих кампова, у којима људе муче и убијају“ (284). У духу таквих и сличних акција 1999. године „Уједињене земље бомбардовале су Косово и цијелу Србију пројектилама с осиромашеним уранијумом“ (284), што је представљало не само „кршење међународног права“ него и почетак „Великог рата“ (284). У том рату се на самом крају романа „вријеме загадило брзином“ (284), с којом ће Уједињене земље бацити и прву „нуклеарну бомбу“ (307). А то ће у Маријиним очима означити „космичку неправду, свеопшти крах, потоп, јад, биједу, очај, глад, болест, рат, нуклеарни холокауст“ (308). И то у тренутку када је велика љубав Марије и Николе, која зрачи током целог романа, овенчана предстојећим рођењем детета. *Једром наде?* У том смислу, као савремена антиутопија, овај роман наставља традицију Хакслијевог *Врлог новог света* и Орвелове *1984*, књижевних остварења која у поређењу с *Једром наде* данас безазлено одзвањају.